

Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ, εἰρηκότος αὐτῷ, ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τοὺς ἀπαρνήσῃ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

Φωτίου. Ὅταν ὁ Ματθαῖος λέγῃ. Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τοὺς ἀπαρνήσῃ με, τὴν πρώτην ἀλέκτοροφωνίαν αἰνίττεται, τὴν ὅλην δηλονύτι. Διὸ καὶ φησι Πρὶν αὐτῇ ἀπαρτισθῆ, τουτέστιν ἡ ὅλη ἀλέκτοροφωνία, τοὺς ἀπαρνήσῃ με. Ὅταν δὲ ὁ Μάρκος λέγῃ Πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τοὺς ἀπαρνήσῃ με, τὰς ἐν ὅλῃ τῇ πρώτῃ ἀλέκτοροφωνίᾳ περιεχομένας φωνῆσεις δηλοῖ, καὶ φησι, ὅτι Πρὶν τὰς δύο τὰς κατὰ μέρος φωνῆσεις παρελθεῖν, τρίτον ἀπαρνήσῃ με. Ἡ γὰρ ὅλη ἀλέκτοροφωνία τρεῖς καὶ τέσσαρας καὶ πλείους ἔχει φωνῆσεις. Ὡστε συμφωνοῦσι μᾶλλον ἀλλήλοις οἱ εὐαγγελισταί.

Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, κ. τ. λ.

Φωτίου. Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, καὶ ὤφθησαν τὰ ἀθέατα. Τοῦτο σημαίνει τὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαδραμεῖν· καὶ τὴν νομικὴν λατρείαν ἀργῆσαι, καὶ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων πᾶσι θεατὰ καὶ βᾶσιμα γεγονέναι.

cessaturam, ac Sancta Sanctorum omnium oculis cupientium, aperta fore (15).

A VERS. 75. — *Et recordatus est Petrus verbi Jesus quod dixerat: Prius quam gallus cauet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amare.*

Photii. Cum Matthæus dicit, *Antequam gallus cantet ter me negabis*, primi cantus nomine complectitur omnes separatas ejus avis voces quas modico spatio continuare solet. Ait igitur: *Priusquam gallus primum cantum omnibus suis partibus absolverit, ter me negabis*. Cum vero Marcus dicit: *Priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus*, primum cantum in partes suas dividit, hoc sensu: *Priusquam singulares cantilenas gallus duas dederit, quales plures primum cantum absolvent, ter me negabis*. Nam totus galli cantus cantiones colligit tres, quatuor, aut plures parvo intervallo disjunctas. Maxime igitur evangelistæ consentiunt, hoc quidem loco (15).

B CAP. XXVII. VERS. 51. *Et ecce velum templi scissum est in duas partes, etc.*

Photii Scissum est velum templi, et hominum conspectibus expositæ sunt res quas antea videre nefas erat. Hoc significante prodigio, Novum Testamentum in universam terram propagandum, religionem vero quæ observationi legis illigata esset, intueri volentium, omnium gressibus accedere

NOTÆ.

(15) Cf. de eodem argumento Q. XCVII

FRAGMENTA IN MARCUM.

(Ex Catena P. Possini. Romæ, 1672, in-fol.)

Ἄφιας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυν ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους.

Φωτίου. Διὰ τοῦτο ἀνέμενον τὸ πέρασ τῆς ἡμέρας ἵνα μὴ δούλωσιν ἐν Σαββάτῳ θεραπευθῆναι. Ἀμίλει καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν Σαββάτῳ. Οἱ δὲ μαθηταὶ τὴν ἐσπέραν μὴ ἀναμένοντες παρεχάλουσαν αὐτὸν τὰς ἰάσεις ποιεῖσθαι.

Καὶ πρῶτῃ ἐννυχον λιαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κάκει προσήχετο.

Φωτίου. Ἄξιόν ἐστι ζητήσεως, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον προσήχετο. Οὐ γὰρ δὴ ὡς δεόμενος καὶ χρήζων, τοῦτο ἐποίει· καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ τὰς τῶν λογικῶν δεχόμενος προσευχάς· ἀλλ' οἰκονομικῶς τοῦτο ποιῶν, καὶ τύπος ἡμῖν γινόμενος πάσης ἀρίστης πράξεως.

Ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν.

Φωτίου. Πόλλῃ ἡ πίστις ἦν τῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ τὴν στέγην ὀρύξαι καὶ χαλάσαι τὸν ἄνθρωπον. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τὴν πίστιν ἰδὼν τῶν κομισάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος (οὐδὲ γὰρ ἀνεδέξατο ἀρθῆναι,

C CAP. I VERS. 52. *Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes et demonia habentes.*

Photii. Propterea expectabant diei crepusculum ne viderentur Sabbato curari. Principes scilicet Judæorum eum qui curatus Sabbato fuisset, objurgabant: quo metu ac superstitione liberi discipuli rogabant Christum, etiam non expectata vespera, ut curationes operaretur.

VERS. 35. *Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.*

Photii. Inquisitione dignum est, quamobrem Jesus post secessum in desertum, oraverit. Non enim tanquam ope indigens hoc faciebat: ipse quippe est qui spiritualium preces accipit: sed dispensatorie hoc faciens, et exemplum nobis factus omnis ope rationis optimæ.

CAP. VERS. 5. *Cum autem vidisset Jesus fidem illorum.*

Photii. Multa fides horum virorum erat, ut et tectum perfoderent, et hominem demitterent. Quare Salvator visa fide bajulantium, et ipsius scilicet etiam laborantis (neque enim se sic laboriose et

forte periculose vel tolli, vel demitti passus esset, A εἰ μὴ ἐπίστευσεν ὡς ἰαθήσεται) ἐθεράπευσεν αὐτόν. nisi credidisset se curatum iri), curavit ipsum.

VERS. 14. *Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium : et ait illi : Sequere me ; et surgens secutus est eum.*

Photii. Vidit, inquit, Matthæum publicanum. Quærendum igitur an unus et idem sit publicanus apud tres evangelistas, qui et Matthæus et Levis vocatur. Duo erant publicani in numero duodecim apostolorum, Matthæus et Jacobus Alphæi (16).

CAP. III. VERS. 13. *Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse : et venerunt ad eum.*

Photii. Ascendit in montem Salvator, discipulos duodecim in apostolos electurus, ne fortuito facta videri posset eorum promotio. Facta autem die, ut Lucas ait, vocavit quos delegerat, ex turba scilicet plurium : non enim aderant soli duodecim : quos elegit et apostolos nominavit, jam tum isto nomine informans officium prædicationis, et opus ad quod implendum præparabantur.

VERS. 29. *Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum.*

Photii. Dum blasphemiam in Spiritum expertem veniæ pronuntiat, Deum intelligit Spiritus nomine. Ut enim vis Spiritus sancti regnum sive majestas Dei dicitur, hoc est Deus ipse : ita quæ Spiritum petit blasphemia, Deum petit. Ait igitur contumelias quæ irrogabantur Christo, quatenus occurrebat sensibus et merus homo censebatur, quasi veniales vidri posse præ inexpiabili furore earum quæ Christum pro Deo agnitum violare nihilominus pergebant (17).

CAP. V. VERS. 10. *Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem.*

Photii. Quamvis supra modum improbi ac contumaces dæmones, agnoscunt et fatentur tamen se aliquando scelerum suorum luituros graves pœnas. Quare suspicati representari jam nunc ipsis exspectatum olim supplicium, correpta spatia queruntur, et sustineri in constitutam diem cruciatus suos postulant.

VERS. 13. *Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos.*

Photii. Permisit dæmonibus Salvator ingredi in porcos, ut ostenderet eorum furorem in nos, quantum sit, et quanta armatus nocandi vi. Sane qui tot porcos momento perdiderant, facile intelligebantur, non carere viribus ad homines consimiliter perdendos, ut ex his omnibus manifestum sit, Dei potentiam impedire ipsos quominus adversus homines faciant quæcunque vellent.

CAP. VI. VERS. 28. *Et attulit caput ejus in disco : et dedit illud puellæ, et puella dedit matri suæ,*

Photii. Herodes amore amens ac prorsus insanus, veritus est jusjurandum transgredi, et occidit justum : atqui tolerabilius pejerasset, quam tantum

NOTÆ.

(16) Quod Jacobum Alphæi publicanum fuisse Photius dicit, fides sit penes auctorem.

Καὶ παράγων, εἶδε Λεὺν τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι, καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Φωτίου. Ἐθεάσατο, φησὶ, Ματθαῖον τὸν τελώνην Σητητέον οὖν εἰ ὁ αὐτός ἐστι τελώνης παρὰ τοῖς τρισὶν ὁ καλούμενος Ματθαῖος καὶ Λεὺς. Δύο ἦσαν τελῶναι ἐκ τῶν δώδεκα, Ματθαῖος καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου.

Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἠθέλει αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

Φωτίου. Εἰς τὸ ὄρος ἀναβέβηκεν ὁ Σωτὴρ τοὺς δώδεκα μαθητὰς μέλλων χειροτονῆσαι, ὡς ἂν μὴ ματαῖα αὐτῶν γένηται ἡ προβολή. Ἡμέρας δὲ γεγонуῖας, κατὰ τὸν Λουκᾶν, προσεκαλέσατο οὓς προέκρινε· πλείους γὰρ ἦσαν τῶν δώδεκα οἱ παρόντες· οὓς δὲ ἐξελέξατο δώδεκα ἐτύγχανον· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἀποστόλους, εἰς προπαρασκευὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ' αὐτῶν πληρωθῆσθαι ἔργον.

Ὅς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα.

Φωτίου. Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγνωστον εἶναι φησὶ τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι. Ὡς περὶ γὰρ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος βασιλεία Θεοῦ λέγεται, οὕτως καὶ ἡ κατὰ τοῦτου βλασφημία κατὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι νομίζεται. Ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λοιδορίαν Θεοῦ φησὶ, πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης καθ' ἣν ἐνομιζέτο τε καὶ ἐωρᾶτο ὡς ἄνθρωπος.

Christum pro Deo agnitum violare nihilominus

C Καὶ παρεκάλει αὐτόν πολλά, ἵνα μὴ σὺτούς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

Φωτίου. Εἰ καὶ ἄγαν μοχθηροὶ εἰσιν οἱ δαίμονες, ἀλλ' οὖν ἐγίνωσκον ὅτι ἐξ ὕστερου κολασθήσονται ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων. Διὸ καὶ νομίσαντες ἡδὴ ἐφειστέον αὐτοῖς τὴν κόλασιν, ἐφθάρθησαν, ὡς εἰς τιμωρίαν ἦκοντες, καὶ παρεκάλουν μὴ πρὸ καιροῦ ὑποστῆναι τὴν δίκην.

Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους.

Φωτίου. Ἐπέτρεψε τοῖς δαίμοσιν ὁ Σωτὴρ εἰσελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα δείξῃ τὴν καθ' ἡμῶν μανίαν τῶν δαιμόνων ὀπίσθη τίς ἐστι· καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν· καὶ ὅτι οἱ τοσοῦτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἂν ἀδύνατοι ἦσαν οὕτω διαθεῖναι καὶ τοὺς ἀθρώπους· Ὡστε διὰ πάντων τούτων φανερὰν εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, κωλύοντος αὐτοὺς ποιῆσαι εἰς τοὺς ἀθρώπους ὅσα καὶ βούλονται.

Καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

Φωτίου. Ὁ Ἡρώδης ἐρωτόληπτος γεγυῶς καὶ παντελῶς ἀνόητος ἐφοβήθη τὸν ὄρκον παραβῆναι καὶ φονεῦναι τὸν δίκαιον· ἔδει γὰρ μᾶλλον ἐπιτοκῆσαι

(17) Cf. q. XLIX.

καὶ μὴ τοσοῦτον μῦθος ἐργάσασθαι. Ἐπεὶ οὐ παντα-
χοῦ τὸ εὐορκεῖν ἀγαθόν· λέγεται δὲ σπεκουλάτωρ ὁ
δήμιος, στρατιώτης ὁ ἐπὶ τῷ φονεῦν τοὺς κατα-
κρίτους τεταγμένος. Πτώμα δὲ λέγεται τὸ τοῦ νεκροῦ
σῶμα.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς
ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον.

Φωτίου. Διὰ τούτων διδάσκει τοὺς τῆς Ἐκκλησίας
διδασκάλους, μὴ διαπαντός τοῖς ὄχλοις ἑαυτοὺς ἐκ-
διδόναι, ἀλλὰ καὶ συστέλλεσθαι καὶ ἰδιάζειν καθ'
ἑκαστοῦς, καὶ τὸν νοῦν συναγεῖν ἐκ τῆς ἔξω περι-
φορᾶς, καὶ τοὺς κοπιῶντας ἐν λόγῳ θεραπεύειν καὶ
σωματικῶς ἀναπαύειν, μάλιστα μετὰ τὴν τῆς διακονίας
ἐκπλήρωσιν.

prout opus est, temporibus corporea etiam remissione ac quiete, maxime post expletum præscripti
pensum operis.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἄφετε αὐτὴν· τί αὐτῇ
κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν
ἐμοί.

Φωτίου. Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; φησὶν
ὁ Σωτήρ· εἰς γὰρ τὸν ἐνταφιασμόν μου τοῦτο πε-
ποίηκε. Ταῦτα δὲ λέγει παραμυθούμενος τῇ γυναικί,
καὶ ἐλευθέραν δεικνύων τῆς τῶν ἀποστόλων μέμφεως.
Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶ, τοῦ μέμψασθαι αὐτὴν,
ὥστε οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον αὐτῆς
ἔργον· ἀλλ' ἅπας ὁ κόσμος γνώσεται· ἀπὸ γὰρ μεγάλης
διακονίας ἦν τοῦτο, καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

A piaculum conscisceret. Neque enim juramentis
stare in omni casu laudabile est. Dicitur porro
speculator publicus carnifex ad multandos morte
quos neci iudices addixerunt constitutus. Πτώμα
vero, *cadaver*, dicitur corpus mortui.

VERS. 31. *Et ait illis : Venite seorsum in desertum
locum, et requiescite pusillum.*

Photii. Per hæc docet Ecclesiæ magistros, ne se
totos et in omne tempus condonent usibus et curæ
multitudinis : sed controhant se interdum, et apud
se sint, collecta ex nimia diffusionē mente. Docet
præterea præpositos, ut quibus utentur ministris
laborioso exercitio prædicationis, et plebis erudien-
dæ, congrua providentia consulant, concessa statis

B CAP. XIV. VERS. 6. *Jesus autem dixit : Sinite eam,
quid illi molesti estis ? Bonum opus operata est
in me.*

Photii. Quid molesti estis mulieri ? ait Salvator
in sepulturam enim meam hoc fecit. Hæc vero dixit
consolans mulierem, et ostendens ab apostolis im-
merito culpari. Tantum enim, inquit, absum a re-
prehendendo illam, ut non passurus sim latere hoc
quod fecit opus : sed effecturus ut totus illud mun-
dus sciat. A magno videlicet animo id proficisce-
batur, et multæ erat indicium fidei.

FRAGMENTA IN LUCAM.

Φωτίου. Τὸ προοίμιον τοῦ εὐαγγελιστοῦ δύο
τινὰ κεφάλαια περιέχει· σύστασιν τε τῶν πρὸ αὐτοῦ
τὸ εὐαγγέλιον συγγραψάντων, οἷον Ματθαίου καὶ
Μάρκου, καὶ ἀπολογίαν δι' ἣν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ συγγρά-
φειν ἦλθεν. Εἰπόντων δὲ τὸ, ἐπεχείρησαν, λέξιν δυναμέ-
νην ἐπὶ τε τῶν ταλμηρῶς ἀπτομένων τῆς ὑποθέσεως ἀρ-
μόττειν, καὶ ἐπὶ τῶν εὐλαβῶς αὐτῇ προσιόντων· δυσὶν
ἐπιδιορθώσεσι τὸ ἀμφίβολον τῆς λέξεως ἐπιδιορθου-
ται, ἕκ τε τοῦ εἰπεῖν περὶ τῶν πεπληροφορημένων
ἡμῖν πραγμάτων, καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, καθὼς παρ-
έδοσαν οἱ αὐτόπται, καὶ ἐξῆς. Οἱ γὰρ κατ' ἄμφω
ταῦτα ἐπιχειροῦντες διηγεῖσθαι, δηλονοτι πανευλαβῶς
καὶ οἰκείως ἐπιχειροῦσι· τῇ μὲν ἀδιστακτῶ πληρο-
φορία τὸ ἀληθὲς ἀπαγγέλλοντες, τῇ δὲ ἀξιοπιστία
τῶν παραδειδωκότων τὸ εὐπαράδεκτον εἰσηγούμενοι·
ἀμα δὲ καὶ τὸ, παρέδοσαν, ἔμφρασιν ἔχειν μοι δοκεῖ
τῆς ἐπὶ τὸ καὶ αὐτῆς παραδιδόναι προτροπῆς.
Καθὼς γὰρ ἐκεῖνοι παρέδοσαν, καὶ αὐτοὺς δεήσει
πάλιν ἐκείθεν παρεληφότες, ἀκολούθῳ λόγῳ ἀλλήλοις
ταῦτα παραδιδόναι· εἶτα, ἐπεὶ ἀγράφου τῆς παρα-
δόσεως γινομένης, ἀνάγκη ἦν πάλιν τοὺς παρεληφ-
φότες ἄλλοις παραδόναι· κἀντεῦθεν συνέβαινε τὰ
παραδιδόμενα, ἢ λήθη τῶν ἐν μέσῳ ὑποδεχομένων, ἢ
ῤαδιουργία πολλὰ παραπεποιῆσθαι· ὅπου γε καὶ
γεγραμμένων τινὲς ἐτόλμησαν ταῦτα παραφθεῖρειν.
Ἐπεὶ οὖν ἀγράφων ὄντων τῶν παραδιδόμενων, εἰκὸς
ἦν ἄτοπα πολλὰ συμβαίνειν τῷ μακρῷ χρόνῳ
εἰκότως οἱ ἀπὸ τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ
λόγου πρῶτοι παρεληφότες, ἔγγραφον παντὶ τῷ

CAP. I Photii. Evangelistæ proœmium duo
quædam puncta complectitur : objectum eorum qui
ante ipsum Evangelium conscripserunt, Matthæus
scilicet et Marcus, et rationis explicationem, ob
quam ad scribendum ductus est. Dicendo autem
conati sunt, vocem adhibet apte scriptoribus auda-
cius quoddam intentantibus argumentum conve-
nientem, et ad hoc pie accedentibus. Duabus cor-
rectionibus vocis amphibologiam emendat, dicendo
de rebus quæ in nobis completæ sunt, et, *sicut tradi-
derunt qui ipsi viderunt*, etc. Qui enim secundum
duo hæc narrare conantur, evidenter piam et do-
mesticam rem conantur ; inconcussa certitudine
verum narrantes, ex veracitate eorum qui tradide-
runt narrationem legitimam exponentes. Simul
autem illud, *tradiderunt*, majus aliquid mihi indi-
care videtur, quam exprimit hoc ipsum vocabulum
tradere, sicut enim isti tradiderunt, et illos oportebat,
cum rursus inde accepissent, conformi sermone
hæc aliistradidisse : deinde, cum scripta non foret
traditio, necesse fuit iterum hos qui illam acce-
pissent, aliis tradere ; indeque contigit quæ trade-
bantur, aut oblivione eorum qui in medio accipie-
bant, aut fraude in multis alterata fuisse, quando
quidem etiam hæc scripta aliqui ausi sunt corrumpere.
Cum igitur, quoniam non scripta erant quæ
tradebantur, profecto nulla aliena irrepsissent
multo tempore, qui ab his *qui viderant et ministri
fuerant sermonis*, primi acceperant, scriptam mundo